

מטוב נהורך

פרשת בהר, התשע"ה

עלון ישיבת נהורא

שיחתו של

מורנו ראש הישיבה

הרב אברהם יצחק גרינבוים שליט"א

פרשת בהר, ה'תשע"ה

התנערי, מעפר קומי!

לא ארוכה היא פרשתנו, ומספר פסוקיה מועט. אך בין תחילתה לסופה עומד מרחק עצום - מבחינת תוכנם של הדברים והאנשים עליהם היא מדברת.

תחילתה בשומרי השמיטה, גיבורי כוח עושי דברו, עובדי ה' במסירות שאין דומה לה. בסופה שומעים אנו הזהרה בסיסית ביותר, להמנעות מעבודה זרה: 'לא תעשו לכם אֱלִילִים וּפֶסֶל וּמִצֵּבָה לֹא תִקְיְמוּ לָכֶם' (כו, א). רש"י אף מוסיף ומלמדנו כי הוצרכה אזהרה זו לאדם שנתגלגל לשפל המעמד: 'כנגד זה הנמכר לגוי, שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו, הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו, לכך נאמרו מקראות הללו'.

כיצד נוכל להבין סמיכות זו, מה באה התורה ללמדנו? נעיין בשורש הדברים, ומתוך כך נזכה לאור שיש בו מהארת התקופה, ל"ג בעומר.

מִטּוֹב נְהוֹרָךְ

עלון ישיבת נהורא

פרשת בהר, התשע"ה

א

גבורת השתיקה

על מעלתם של שומרי השביעית דרשו חכמים (ויקרא רבה, א) :

גִּבְרִי כַח עֹשֵׂי דְבָרוֹ לְשֹׁמֵעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ (תהלים קג, כ). במה הכתוב מדבר?
אמר רבי יצחק, בשומרי שביעית הכתוב מדבר. בנוהג שבעולם אדם עושה
מצוה ליום אחד, לשבת אחת, לחודש אחד. שמא לשאר ימות השנה?! ודין
חמי חקליה ביירה, כרמיה ביירה, ויהבי ארנונא ושתיק (=רואה שדהו בור,
כרמו בור, ונותן מס ושותק). יש לך גבור גדול מזה?

דרשה זו זוקקת היא ביאור. השמטת הארץ היא מצווה שבשב-ואל-תעשה, ואין בה עשייה חיובית
של מצוה. אמנם 'לְשֹׁמֵעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ' יש כאן, אך כיצד ניתן לדרוש על זה את הכתוב 'עֹשֵׂי דְבָרוֹ'!
הדבר מלמדנו כי שתיקה זו יש בה אמירה רבת עוז ותעצומות. האדם השותק נוכח מצוות התורה,
המבטל את עצמו ואת רצונו מול רצון ה', מכריז בשתיקתו זו כי עבד ה' הוא וכי כל מגמתו בעולם
הוא לעובדו בכל אשר לו.

ולמה נקראו עושי דברו, הלא הוא ביטול העשיה, 'וְשִׁבְתָּה' (כה, ב)? אבל
היא הנותנת. על ידי שמבטל אדם כח עצמותו לכח הבורא יתברך, ומבקש
להיות נמשך אחר דרך התורה והנהגת הבורא יתברך, על ידי זה מתגלה
הנהגת הבורא... לכן האדם צריך להמליך הבורא עליו ועל כל העולם ושפת
אמת פרשת בהר, שנת תרל"ד).

ובני ישראל זכו לזה בקבלת התורה, כמו שכתוב 'גִּבְרִי כַח עֹשֵׂי דְבָרוֹ לְשֹׁמֵעַ
בְּקוֹל דְּבָרוֹ'. ובמדרש ויקרא: 'בשומרי שביעית הכתוב מדבר, חמי חקליה
בייר ויהיב ארנונא ושותק'. הענין הוא, 'עושי דברו' הוא תיקון המעשים,
להיות נמשך הכל אחר הנהגת התורה, שהוא הנהגת הבורא יתברך כדבר
מלך שלטון. ועל ידי שבני ישראל מבטלין כל רצונם ומעשיהם להטותם
על פי דרך התורה - לכן זוכין 'לְשֹׁמֵעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ'. וזה מצות השמיטין
ויובלות (שם, שנת תר"מ).

מִטּוֹב נְהוֹרָךְ

עֲלוֹן יְשִׁיבַת נְהוֹרָא

פרשת בהר, התשע"ה

כפי שכותב ה"שפת אמת", זכו ישראל למדרגה נישאה זו בשעה שעמדו נוכח הר סיני, לקבל את התורה. כפי שלמדו בגמרא (שבת פח, א) מפסוק זה בעצמו: "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב 'בְּרָכוּ ה' מְלֹאָכָיו גִּבְרֵי כָח עָשִׂי דְּבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ' - ברישא עשי, והדר לשמוע". נכונותם לקבל את התורה בלא שאלות ומענות, לשמור ולעשות ורק אחר כך לשמוע, היא תכונתם הסודית של מלאכי השרת.

בשתיקה זו ובהכנעת שמירת השמיטה מתדמים ישראל למלאכים, אשר עליהם נאמר פסוק זה במקורו. המלאכים אין להם בעולמם אלא שליחותם, וכל עצמותם היא עבדות והתבטלות לבוראם ומשלחם, אדון הכל. בשעה שישראל עושים רצונו של מקום ומקיימים רצונו - 'עבדי הם' - נעשית מציאותם כמציאות המלאכים, וכל הווייתם אומרת שירה על מצוות ה' להם.

ב

עבדי הם - באשר הם

כגמול על שמירת השמיטה מבטיחה התורה (כה, יח): 'וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם - וְיִשְׁבְּתֶם עַל הָאָרֶץ לְבִטָּח'. ומפרש רש"י: 'שבעוון שמיטה ישראל גולים, שנאמר (להלן כו, לד) אֲזַ תִּרְצָה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתֶּיהָ... וְהִרְצָת אֶת שְׁבִתֶּיהָ'.

לאחר שלמדנו את ענין העבדות המהותי לשמיטה, נקל לראות כי עונש זה נוהג באופן של מידה-כנגד-מידה. מי שביקש לפרוק מעליו עול מלכות שמים בחושבו כי לו הארץ, מי שסרב לכפוף עצמו למצות ה', סופו לגלות כי עבד הוא לאדון אחר, וכי נענש בשעבוד קשה ומר. שוב אין אדמתו שלו, ואין הוא בן חורין ואדון על עצמו.

לא עונש בלבד יש כאן, אלא מצב המתבקש מטבע הדברים. כך מפרש רש"י בפרשתנו (כה, מב; שם נה) את הפסוקים 'כִּי עֲבָדִי הֵם', 'כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים': 'שטרי קודם'. באופן טבעי מבקשות אומות העולם לשלוט על ישראל ולשעבדם, אך כשישראל מכניסים עצמם תחת עול מלכות שמים ניצולים הם משעבוד זה. 'כל המקבל עליו עול תורה - מעבירין ממנו עול מלכות' (אבות ג, ה).

בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית: אדם נושא ונותן בפירות שביעית, לסוף מוכר את מטלטליו, שנאמר (ויקרא כה, יג): 'שְׁנֵת הַיּוֹבֵל

מטוב נהורך

עלון ישיבת נהורא

פרשת בהר, התשע"ה

הזאת תִּשְׁבוּ אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ, וּסְמִיךְ לִיה (שם, יד): 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ' - דבר הנקנה מיד ליד. לא הרגיש, לסוף מוכר את שדותיו... עד שמוכר את עצמו, שנאמר (שם, לט): 'וְכִי יִמְוָךְ אֶחֱיֶיךָ... וְנִמְכַּר לָךְ' (קידושין כ, א).

משעה שמפסיק האדם לבטל עצמו לחלוטין לדבר ה', אפילו אם זה בדבר קל כאבק - מהווה הדבר פתח להידרדרות עמוקה שאחריתה באובדן החירות והעצמיות. 'כי אם אמור יאמר העבד לרבו: כל אשר תאמר אלי אעשה זולתי דבר אחד - כבר שבר עול אדוניו מעליו, והישר בעיניו יעשה' (שערי תשובה שער א, ו).

אך עוד זאת מלמד אותנו רש"י בדבריו בהם פתחנו, כי עיני ה' משוטטות בכל הארץ, וגם אל אותו אומלל אשר נמכר לנכרי השגחתו צופיה.

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים - כנגד זה הנמכר לגוי, שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו, הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו, לכך נאמרו מקראות הללו.

גם מי שדרדרוהו חטאיו לשפל המציאות, והוא מוטל כעת בסביבת גויים חטאים אשר לא ידעו את ה', עדיין קול ה' קורא אליו למשוך עצמו מבור התחתיות ולהדבק בשכינה - 'כִּי אֶנִּי ה' אֱלֹהֶיכֶם'. וכמפורסם בשם הגר"א שאף את המושמד יתבעו על שלא עסק במעשה מרכבה.

ואם תביעה יש, בהכרח שגם יכולת יש. כשם שבטבעם של ישראל שמסוגלים הם להדרדר על נקלה מחטא קטן כאבק עד להמכר לעבודה זרה, כך מוטבע בתכונתם הכוח להתרומם מן התהום ולהתנשא כארי, להתגבר על קשייהם ועל חסרונותיהם, לשוב למעמדם לפני ה', אם כבנים אם כעבדים.

ג

ג"ל בעומר

כח זה של התנערות מעפר בא לידי ביטוי בהיר ביום שמחתו של רשב"י שציינו השבוע, ל"ג בעומר. ביום זה בא רבי עקיבא אל רבותינו שבדרום, וסמך את תלמידו רבי שמעון בר יוחאי (החיד"א ב'מראית עין', לקוטים, ז). ניתן ליבנו באיזה מצב נורא היה נתון רבי עקיבא באותה שעה: עשרים

מִטּוֹב נְהוֹרָךְ

עֲלוֹן ישיבת נהורא

פרשת בהר, התשע"ה

וארבעה אלף תלמידיו, עמל חייו ויגיעתו במשך שנים - הכל ירד לטמיון, שב לתוהו, והיה העולם שמם (ויבמות סב, ב). קשה לראות כיצד יכול אדם להמשיך להתקיים אחרי אסון כזה, וודאי שלא להמשיך לפעול וללמד. אך רבי עקיבא לא אומר נואש, והוא משנס מותניו להקים מעפר את עולם התורה ההרוס, להעמיד את תלמידיו שהם יסודות תורה שבעל פה שבידינו.

וממנו למד רבי שמעון תלמידו את הדאגה לכלל, את החרדה כי לא ידח ממנו נדח, ואת הדאגה שיזכו כל ישראל לתורה, אף הרחוקים והפחותים. 'רבי שמעון בן יוחי אומר: חס ושלוש שתשתכח תורה מישראל, שנאמר (דברים לא, כא): כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זֶרְעוֹ' (שבת קלח, ב). וידוע פתגמו של רבי אהרן מקרלין 'מה הקדוש ברוך הוא לכל - אף רבי שמעון לכל'.

בכתבי האר"י מצינו שרמז את שם היום מלשון גל, אם נהלך בנתיבו נוכל לרמוז שהתנהגות זו נרמזת היא בגלי הים. הגלים מתרוממים ושואפים כלפי מעלה, מבלי להרתע מן ההתרסקויות והמשברים. שאיפתם מעלה מניעה אותם להתרומם מכל מצב. זוהי מידתו האמורה של רבי עקיבא, כפי שרמז לנו בסיפורו ביבמות (קכא, א): 'וכל גל וגל שבא עלי - נענעתי לו ראשי'.

דמים תתאין אינון בוכין ואמרין אנן בעיין למהוי קדם מלכא עלת העלות ובען לסלקא לעילא (שהמים התחתונים בוכים ואומרים אנו רוצים להיות לפני המלך, ורוצים לעלות למעלה. תקוני זהר, יט, ב)

'אַתָּה מוֹשֶׁל בְּגֵאוֹת הָיִם, בְּשׂוֹא גִלְיֹ אַתָּה תִשְׁפָּחֶם' (תהלים פט, י)... שבחא הוא לון בגין דסלקין בתיאובתא למחמי, מכאן כל מאן דכסיף לאסתכלא ולמנדע אף על גב דלא יכיל - שבחא איהו דיליה, וכלא משבחן ליה (=שבח) הוא להם בגלל שעולים ברצונם לראות. מכאן שכל הכוסף להתבונן ולדעת אף שאינו יכול - השבח הוא שלו, והכל משבחים לו. זהר פרשת נח, סט, ב).

נהגו ישראל להדליק ביום חגו של רשב"י מדורות אש. אפשר לדרוש מנהג זה בתכונתה של האש להתנשא ולדעוך חליפות, ורמז יש בזה לאדם. יתן החי אל לבו כי גם לאחר מצבים של חולשה יכול הוא להבעיר בליבו את השלהבת ולהעפיל אל מעלות העבודה, לקבל עליו עול מלכות שמים בבחינת 'נעשה ונשמע', ולהתעטר בכתר עבד המלך - מלכו של עולם.